

Λίγα λόγια για τον εαυτό μου

Καθώς μεγάλωνα, όλα άρχισαν να φαίνονται γκριζα και ανιαρά. Μπορούσα ακόμη να θυμηθώ τη θαυμαστή ζωντάνια του κόσμου όπου ζούσα σαν παιδί, πίστευα όμως ότι με τα χρόνια η αντίληψη μοιραία αμβλύνεται, όπως θαμπώνει σταδιακά ο φακός του ματιού. Δεν καταλάβαινα ότι η διαύγεια είναι θέμα του νου.

Από τότε έχω βρει τεχνάσματα που μπορούν να ξαναφωτίσουν τον κόσμο μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα και που η επίδρασή τους διαρκεί για ώρες. Για παράδειγμα, αν έχω μια ομάδα μαθητών που αισθάνονται αρκετά ασφαλείς και άνετοι μεταξύ τους, τους βάζω να πηγαίνουν πάνω-κάτω στο δωμάτιο φωνάζοντας λάθος όνομα για καθετί που αντικρίζει το βλέμμα τους. Μερικές φορές προλαβαίνουν να φωνάξουν μέχρι και δέκα λάθος ονόματα πριν τους σταματήσω. Κατόπιν τους ρωτάω αν οι άλλοι άνθρωποι τους φαίνονται μεγαλύτεροι ή μικρότεροι ως προς το μέγεθος. Σχεδόν όλοι βλέπουν τους ανθρώπους με άλλο μέγεθος από το κανονικό, συνήθως μικρότερους. «Τα περιγράμματα φαίνονται πιο σαφή ή πιο θολά;» τους ρωτάω, και όλοι συμφωνούν ότι φαίνονται πολύ πιο σαφή. «Και τα χρώματα;» Όλοι συμφωνούν ότι υπάρχει πολύ περισσότερο χρώμα και ότι τα χρώματα είναι πιο έντονα. Συχνά, το σχήμα και το μέγεθος του δωματίου δείχνουν να έχουν αλλάξει κι αυτά. Οι μαθητές εντυπωσιάζονται από το γεγονός ότι μια τόσο μεγάλη μεταμόρφωση

μπορεί να γίνει με τόσο απλά μέσα και ιδίως το ότι οι συνέπειές της διαρκούν τόσο πολύ. Τους λέω ότι δεν έχουν παρά να φέρουν στο νου τους την άσκηση και οι συνέπειές της θα εμφανιστούν ξανά.

Εμένα μου πήρε περισσότερο χρόνο για να ξαναβρώ τον ονειρικό κόσμο. Μια περίοδο που φαινόταν να έχω χάσει όσο ταλέντο είχα ως δημιουργικός καλλιτέχνης ένιωσα την ανάγκη να διερευνήσω τις νοητικές μου εικόνες. Ξεκίνησα με τις υπναγωγικές εικόνες, αυτές που εμφανίζονται σε πολλούς ανθρώπους στο κατώφλι του ύπνου. Οι υπναγωγικές εικόνες με ενδιέφεραν διότι δεν εμφανίζονταν με κάποια προβλέψιμη σειρά. Αυτό που με ενδιέφερε ήταν ο *αυθορημητισμός* τους.

Δεν είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς τις υπναγωγικές του εικόνες. Με το που θα δεις μία και θα σκεφτείς «Νά μία!», τότε ξυπνάς και η εικόνα χάνεται. Πρέπει να *προσηλωθείς* στις εικόνες, χωρίς να τις περιγράφεις με λέξεις. Έμαθα λοιπόν «να συγκρατώ το νου μου» σαν κυνηγός που παραφυλάει στο δάσος.

Ένα απόγευμα ήμουν ξαπλωμένος στο κρεβάτι και διερευνούσα τις συνέπειες του άγχους στο μυϊκό μου σύστημα (εσείς πώς περνάτε τα απογεύματά σας;). Χαλάρωνα φέρνοντας στο νου μου εικόνες φρίκης. Θυμόμουν μια εγχείρηση που είχα κάνει στο μάτι με τοπική αναισθησία, όταν ξαφνικά μου ήρθε η ιδέα να *προσηλωθώ* στις νοητικές μου εικόνες, όπως έκανα και με τις υπναγωγικές. Το αποτέλεσμα με άφησε άναυδο. Οι εικόνες περιείχαν κάθε λογής λεπτομέρειες που μου ήταν άγνωστες και που σίγουρα δεν είχα *επιλέξει* να είναι εκεί. Τα πρόσωπα των χειρουργών ήταν παραμορφωμένα. Οι μάσκες τους φούσκωναν σαν να έκρυσαν από πίσω τους ρύγχη. Το αποτέλεσμα μου φάνηκε πολύ ενδιαφέρον κι έτσι επέμεινα. Έφερα στο νου μου ένα σπίτι και *προσηλώθηκα* στην εικόνα. Είδα τις πόρτες και τα παράθυρα χτισμένα, αλλά την καπνοδόχο του να καπνίζει ακόμη (σύμβολο του καθηλωμένου μου ψυχισμού εκείνη την εποχή). Ύστερα φαντάστηκα ένα άλλο σπίτι και στο άνοιγμα της πόρτας είδα μια τρομακτική φιγούρα. Κοίταξα μέσα από τα παράθυρα και είδα παράξενα δωμάτια με εκπληκτική λεπτομέρεια.

Όταν ζητάς από τους ανθρώπους να φέρουν στο νου τους μια εικόνα, συνήθως τα μάτια τους κινούνται προς μία συγκεκριμένη κατεύθυνση, ψηλά και πλάγια. Εγώ τοποθετούσα τις νοητικές μου εικόνες πάνω και δεξιά. Αυτός ήταν ο χώρος όπου τις «σκεφτόμουν». Όταν *προσηλώνομουν* σε αυτές, οι εικόνες μετακινούνταν στο «μπροστινό» μέρος του μυαλού μου. Προφανώς, κάποια στιγμή κατά την παιδική μου ηλικία οι νοητικές μου εικόνες με είχαν τρομάξει και γι' αυτόν το λόγο τις είχα εξορίσει από τη σκέψη μου. Είχα εκπαιδεύσει τον εαυτό μου να μην τις βλέπει. Όταν μου εμφανίζονταν μια εικόνα, ήξερα τι περιείχε, οπότε δεν χρειαζόταν να την κοιτάξω. Με τον τρόπο αυτό καλλιεργούσα την αυταπάτη ότι είχα τον έλεγχο της δημιουργικότητάς μου.

Μετά από πολλή άσκηση στην προσεκτική παρατήρηση των εικόνων που έφερνα στο νου μου, σκέφτηκα κάπως καθυστερημένα να αρχίσω να προσέχω εξίσου και την πραγματικότητα γύρω μου. Η νέκρα και το γκριζο χάθηκαν αμέσως. Και όμως, είχα πιστέψει ότι ποτέ δεν θα διέσχιζα ξανά τον κόσμο των οραμάτων, ότι ο κόσμος αυτός είχε χαθεί για μένα. Στην περίπτωση μου ήταν κυρίως το ενδιαφέρον μου για την τέχνη που είχε αφαιρέσει κάθε ζωντάνια από τον κόσμο γύρω μου. Είχα μάθει τι σημαίνει προοπτική, ισορροπία και σύνθεση. Ήταν σαν να είχα μάθει να ξανασχεδιάζω τα πάντα, να τα σχηματίζω ξανά ώστε να βλέπω αυτό που έπρεπε να υπάρχει και το οποίο, φυσικά, είναι πολύ κατώτερο από αυτό που όντως υπάρχει. Η ανία δεν ήταν μία αναπόφευκτη συνέπεια της ηλικίας αλλά της παιδείας μου.¹

Αντίθεση

Σε ηλικία εννέα ετών περίπου αποφάσισα ότι δεν θα πιστεύω τίποτε μόνο και μόνο επειδή μου είναι βολικό να το πιστεύω. Άρχισα να αρνούμαι κάθε πρόταση για να βλέπω αν το αντίθετό της ήταν επίσης αληθές. Αυτό έχω πλέον συνηθίσει τόσο πολύ να το κάνω ώστε μετά βίας το αντιλαμβάνομαι. Αν βάλεις το αρνητικό μόριο «δεν» σ' έναν ισχυρισμό, αμέσως σου ανοίγεται ένα φάσμα από άλλες δυνατότητες, ιδίως στην υποκριτική όπου όλα ούτως ή άλλως είναι υποθετικά. Όταν άρχισα να διδάσκω, το έβρισκα πολύ φυσικό να αντιστρέφω καθετί που είχαν κάνει οι δάσκαλοί μου. Έβαζα τους ηθοποιούς μου να κάνουν γκριμάτσες, να προσβάλλουν ο ένας τον άλλο, να ρίχνονται στη δράση χωρίς να το σκεφτούν, να φωνάζουν, να ουρλιάζουν και να παρεκτρέπονται με κάθε λογής πρωτότυπους τρόπους. Ήταν σαν να είχα από πίσω μου μια ολόκληρη παράδοση στη διδασκαλία του αυτοσχεδιασμού. Σε μια κανονική εκπαίδευση τα πάντα είναι σχεδιασμένα ώστε να καταπνίγουν τον αυθορμητισμό· εγώ ήθελα να τον καλλιεργήσω.

Οι ανάπηροι

Κάποτε γύρισα ένα δίλεπτο φιλμ για ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα. Ήταν ένα μονοπλάνο, χωρίς μοντάζ. Όσοι το είδαν, έσκασαν στα γέλια. Υπήρχαν άνθρωποι στην αίθουσα του μοντάζ που κυλιούνταν στο πάτωμα από τα γέλια. Ωστόσο, μόλις συνήλθαν, είπαν: «Όχι, όχι... είναι πολύ αστείο, αλλά δεν μπορούμε να δείξουμε κάτι τέτοιο».

Η ταινία έδειχνε τρεις παραμορφωμένους αλλά χαρούμενους ανάπηρους να χοροπηδούν και να αγκαλιάζουν ο ένας τον άλλο. Στη συνέχεια, η κάμερα μετακινούνταν ελαφρά για να αποκαλύψει ότι οι τρεις τους

ήταν κρυμμένοι πίσω από μια γωνία και παραφύλαγαν έναν αρτιμελή περαστικό που πλησίαζε. Όταν ο τελευταίος έφτασε στη γωνία, οι ανάπηροι του χύμηξαν και τον έδειραν με μακριά μπαλόνια. Στη συνέχεια, όσο στραπατσαρισμένοι και παραμορφωμένοι κι αν ήταν οι ίδιοι, τον βοήθησαν να σηκωθεί, του έδωσαν το χέρι, και στο τέλος άρχισαν να παραφυλάνε και οι τέσσερις μαζί για τον επόμενο.

Ένα ψυχωτικό κορίτσι

Κάποτε είχα αναπτύξει μια σχέση αμοιβαίας συμπάθειας με μια έφηβη, η οποία όταν ήταν με άλλους φερόταν σαν «τρελή» αλλά μαζί μου έδειχνε σχετικά φυσιολογική. Της φέρθηκα μάλλον όπως θα φερόμουν σε μια Μάσκα (βλ. κεφ. «Μάσκες», σ. 161), δηλαδή ήμουν ευγενικός μαζί της και δεν προσπάθησα να της επιβάλω την πραγματικότητά μου. Ένα πράγμα που με εντυπωσίαζε σε αυτήν ήταν η αντιληπτικότητά της όσον αφορά τους άλλους – λες και είχε ειδικευτεί στη γλώσσα του σώματος. Έλεγε γ' αυτούς πράγματα που τα διάβαζε από την κίνηση και τη στάση τους και που αργότερα τα επιβεβαίωνα και ο ίδιος, παρόλο που ήμασταν ακόμη στην αρχή της θερινής σχολικής περιόδου και κανείς δεν ήξερε κανέναν. Την ξαναφέρνω τώρα στο νου μου εξαιτίας ενός επεισοδίου που είχε με μια πολύ ευγενική και στοργική δασκάλα. Έπρεπε να φύγω για λίγα λεπτά, οπότε είχα δώσει στην έφηβη το ρολόι μου λέγοντάς της ότι έτσι θα μπορούσε να διαπιστώσει και η ίδια ότι δεν θα έλειπα παρά μόνο για λίγο και ότι στο διάστημα αυτό θα τη φρόντιζε η δασκάλα. Ήμασταν σ' έναν όμορφο κήπο (όπου το κορίτσι μόλις είχε δει το Θεό) και η δασκάλα έκοψε ένα λουλούδι λέγοντάς της: «Κοίτα τι όμορφο λουλούδι, Μπέτι!»

Η Μπέτι, πλημμυρισμένη από μια πνευματική λάμψη, απάντησε: «Όλα τα λουλούδια είναι όμορφα». «Α», είπε η δασκάλα διακόπτοντάς την, «αλλά αυτό το λουλούδι ξεχωρίζει».

Η Μπέτι άρχισε να κυλιέται στο χώμα ουρλιάζοντας και μας πήρε αρκετή ώρα να την ηρεμήσουμε. Κανείς δεν φαινόταν να είχε προσέξει ότι ούρλιαζε: «Μα δεν βλέπετε; Δεν βλέπετε;»

Με τον πιο τρυφερό τρόπο, η δασκάλα είχε ασκήσει βία. Επέμεινε να κατηγοριοποιεί και να επιλέγει. Στην πραγματικότητα, είναι τρέλα να επιμένει κανείς ότι μόνο ένα λουλούδι ξεχωρίζει για την ομορφιά του μέσα σε έναν ολόκληρο κήπο από λουλούδια. Ωστόσο η δασκάλα έχει την άδεια να κάνει κάτι τέτοιο και κανείς από τους διανοητικά υγιείς δεν θεωρεί τη συμπεριφορά της βίαιη. Από τους ενήλικους απαιτείται να διαστρεβλώνουν την αντίληψη των παιδιών κατ' αυτό τον τρόπο. Από τότε παρατηρώ διαρκώς τέτοιες συμπεριφορές, αλλά έπρεπε να συναντήσω εκείνο το τρελό κορίτσι για να μου ανοίξει τα μάτια.

Η «μόρφωση» ως ουσία

Οι άνθρωποι θεωρούν ότι οι καλοί και οι κακοί δάσκαλοι ασκούν την ίδια δραστηριότητα, λες και η εκπαίδευση είναι μια *ουσία* από την οποία οι κακοί δάσκαλοι δίνουν λίγη, ενώ οι καλοί δάσκαλοι δίνουν πολλή. Έτσι, δυσκολεύονται να κατανοήσουν ότι η εκπαίδευση μπορεί να είναι μια καταστροφική διαδικασία, ότι οι κακοί δάσκαλοι καταστρέφουν ταλέντα και ότι καλοί και κακοί δάσκαλοι ασκούν αντίθετες δραστηριότητες. (Μια φορά είδα ένα δάσκαλο να κάνει βαθιά χαλάρωση στους μαθητές του, έχοντάς τους ξαπλωμένους στο έδαφος, και κατόπιν να ελέγχει αν είναι χαλαροί ανασηκώνοντας τα πόδια τους μισό μέτρο από το έδαφος και αφήνοντάς τα απότομα να πέσουν με τις φτέρνες στο τσιμέντο.)

Μεγαλώνοντας

Καθώς μεγάλωνα, άρχισα να νιώθω άβολα. Έπρεπε να καταβάλω συνειδητή προσπάθεια για να στέκομαι όπως πρέπει. Πίστευα ότι οι ενήλικοι υπερτερούν των παιδιών και ότι τα προβλήματα που με απασχολούσαν θα διορθώνονταν σταδιακά από μόνα τους. Αναστατώθηκα όταν συνειδητοποίησα ότι εάν επρόκειτο να αλλάξω προς το καλύτερο, θα έπρεπε να το κάνω μόνος μου.

Ανακάλυψα ότι είχα πολύ σοβαρά προβλήματα με την ομιλία, σοβαρότερα απ' ό,τι άλλοι άνθρωποι (τελικά έκανα λογοθεραπεία). Άρχισα να καταλαβαίνω ότι όντως κάτι δεν πήγαινε καλά με το σώμα μου και άρχισα να θεωρώ τον εαυτό μου *ανίκανο να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητές του* (ακριβώς όπως ένας μεγάλος βιολιστής θα έπαιζε καλύτερα μ' ένα φτηνό βιολί απ' ό,τι εγώ μ' ένα Στραντιβάριους). Η αναπνοή μου ήταν σφιγμένη, η φωνή και η στάση μου σκέτη τραγωδία, ενώ κάτι δεν πήγαινε καλά με τη φαντασία μου – δυσκολευόμουν να βρω ιδέες. Πώς ήταν δυνατό να μου συμβαίνει κάτι τέτοιο, όταν η πολιτεία είχε ξοδέψει τόσα χρήματα για να με μορφώσει;

Οι άλλοι δεν φαίνονταν να αντιλαμβάνονται αυτά τα προβλήματά μου. Οι δάσκαλοί μου, στο σύνολό τους, δεν ενδιαφέρονταν παρά μόνο για το κατά πόσο είχα *επιτυχίες*. Ήθελα να στέκομαι σαν τον Γκάρι Κούπερ (Gary Cooper) και να έχω αυτοπεποίθηση ή να ξέρω πώς να στείλω πίσω την κρύα σούπα στο εστιατόριο χωρίς να θέλει μετά ο σερβιτόρος να φτύσει στο πιάτο μου. Τελειώνοντας το σχολείο, η στάση, η φωνή και η κίνησή μου είχαν χειροτερέψει και ήμουν λιγότερο αυθόρμητος απ' ό,τι όταν το άρχισα. Μήπως η διδασκαλία είχε αρνητική επίδραση πάνω μου;